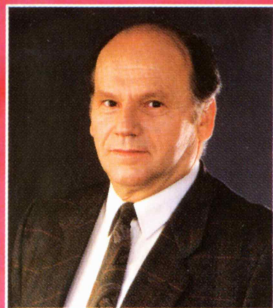


DEMOKRACIJA



Slovo od Pučnika

V Črešnjevcu pri Slovenski Bistrici so pokopali enega izmed glavnih tvorcev slovenske države.

Ujetniki starih vrednot

Čeprav je socializem padel in bil v tekmi s kapitalizmom poražen, so njegovi dediči ostali na oblasti in zato potrebujejo legitimiteto iz NOB, ker je iz propadle revolucije ne morejo črpati.



POLITIKA
Vladno igranje z Natom



GOSPODARSTVO
Načrtno siromašenje Telekomu



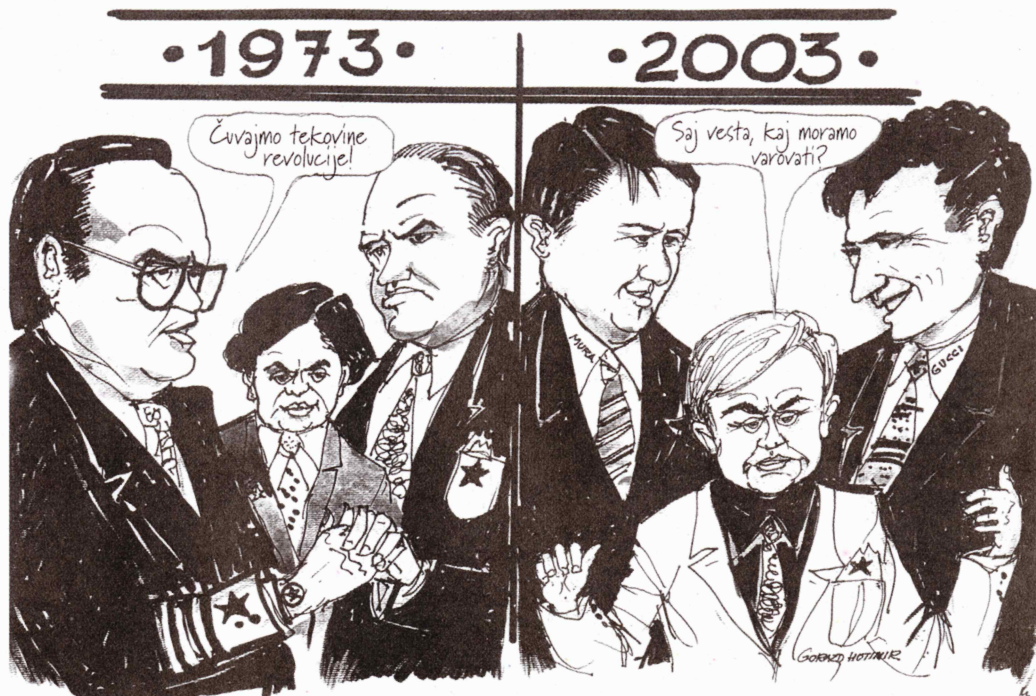
INTERVJU
Žarko Petan
Država zanemarljiva kultura

Znana je teza, da vrednote legitimirajo politični sistem. To pomeni, da je vladanje mogoče in sprejeto, če so dominantne družbene vrednote na strani vladajoče elite. Od tod prizadevanje vsake oblasti, da vpliva na sistem vrednot in na celotno družbeno zavest, iz katere se vrednote porajajo.

Politični sistem samega sebe razlaga in utemeljuje s svojimi vrednotami, pojmi in miselnimi kategorijami.

Pojmi v socializmu

Dominantni pojmi v socializmu so bili, da je družbena lastnina najbolj napredna oblika lastnine, da so sredstva za proizvodnjo v rokah celotne družbe ali države, da je parlamentarno-pluralni politični sistem



označi za sovražnika, ki samo moti razvoj in ga je zato treba onemogočiti pa tudi uničiti ali celo likvidirati. Ker razvoj temelji na znanosti, spontan tržni sistem ni več potreben, razvoj pa se usmerja s planom.

temu rekel Hegel, ni bil zadosti pripravljen, kot je bilo to v Evropi pri vseh prevratih v zgodovini običajno. Socializem ni priznal in dovolil opozicije, v svoji zadnji razvojni fazi je do neke mere toleriral disidente, ki jih je

je propadla, enopartijski sistem je zamenjal pluralizem političnih strank, oblast se je razdelila v med seboj neodvisne oblike oblasti, to je v zakonodajno, izvršno in sodno oblast. Gospodarstvo je prepuščeno spontanim

Ujetniki starih vrednot

preživet, da je samoupravljane najvišja oblika demokracije, ki jo je na svetu uveljavila samo Slovenija oziroma Jugoslavija, da je deklaracijo o človekovih pravicah Slovenija s svojim političnim sistemom ne samo dosegla, temveč presešla, da Slovenija uveljavlja nekonfliktno in usklajeno družbo, da to družbo vodi in usmerja zveza komunistov, ki je najnaprednejša in levo usmerjena politična sila, ki ji zato pripada vodilnost, njena vodilnost pa temelji na marksistični znanosti. Ker pa ta vodilna zveza komunistov pozna ves prihodnji razvoj in obvlada družbo in zgodovino, ni treba, da jo pri tem vladanju kdo moti, zato ni potrebna delitev oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno. Takšna delitev je značilna za razredno kapitalistično, ne pa za nerazredno socialistično in samoupravno družbo. S tem se pojem političnega nasprotnika zakonito odpravi, če pa se ta kot nekaj ostanek preteklosti pojavi, se

Ta pojmovni sistem je bil del stvarnosti, del družbene empirije in je bil s to empirijo stopljen. S temi pojmi ali s to zavestjo se je družba mislila. Ker se je ta zavest povsem utopila v družbeni stvarnosti, je postala dogmatska, ki sebe ni zmoгла več reflektirati in kritično domisliti.

Sistem se podre

Toda zgodilo se je, da je ta socialistična družba – ki se je na ravni zavesti razglašala za najnaprednejšo v celotnem svetu – zašla v ekonomsko in hudo strukturalno krizo, v kateri ni mogla več ohraniti niti tistega, kar je razvojno dala, temveč je prišla v fazo devolucije, to je razvoja nazaj. In tako je ta socialistični sistem nepričakovano hitro, in to kot vzhodnoevropski sistem, propadel od Sovjetske zveze prek Poljske, Romunije do Jugoslavije in Slovenije.

Danes ugotavljamo, da ta ekonomsko-politični propad v zavesti, v vrednotah, v ideji ali duhu, kot bi

preganjal in tudi zapiral, zato je bila dominantna zavest še vedno dogmatska in pojmi so pokrivali predvsem to, kar je obstajalo in kar je bilo vladajoče. Disidentje so se sicer v vseh evropskih socialističnih državah in tudi v Sloveniji trgali iz dogmatske zavesti, se dvignili nad njo in jo tudi reflektirali, toda dominantna zavest je bila kljub temu dogmatska. Ko so disidentje v okviru Nove revije postavili nov program neodvisne Slovenije, je dogmatska vladajoča zavest razmišljala, ali naj te disidente onemogoči, tako da jih preprosto zapre in obsodi, ali naj ravna drugače. Odločila se je, da ne bo uporabila nasilja, zato pa je izjavila, da bo storila vse, da se njihove ideje v praksi ne bodo uveljavile.

Kakšne posledice ima za današnje stanje in za nadaljnji razvoj dejstvo, da nenadni in tudi nepričakovani propad socializma ni bil vnaprej v zavesti, v duhu in v pojmih zadosti pripravljen? Sistem se je v temelju podrl. Družbena in državna lastnina

tržnim zakonom, ne pa planu ali raznim gospodarskim "inovacijam", kot so tozdi, sozdi in razne oblike združevanja dela in sredstev. Šlo je za popoln propad temeljnih gospodarskih in političnih parametrov, na katerih je bil socializem postavljen.

Kaj je sledilo?

Če je sedaj nastala nova družba, ki temelji na povsem drugih parametrih, kot je temeljila socialistična, potem to pomeni, da mora ta nova družba misliti z novimi pojmi in z novo zavestjo. Priti mora do pomiritve med novo empirijo, to je novo družbo in novimi pojmi in zavestjo. Nove družbe ne moremo v nedogled misliti s pojmi in kategorijami družbe, ki je ni več. V tem pa je razvojni problem Slovenije, to je, da misli novo družbeno stvarnost še vedno v veliki meri s starimi pojmi. Zavest je še vedno v veliki meri utopljena v empirijo, ki je ni več. Nastalo je neskladje, ki je vir številnih napetosti v sa-

mem globalnem sistemu kot tudi v večini njegovih podsistemov.

Ta stara zavest in pojmovni aparat med sloje in elite ni porazdeljen v enakih deležih, ker je ta porazdelitev determinirana z interesi, ki so sedaj povsaj drugačni, kot so bili v socializmu. Socialna stratifikacija iz časa socializma je v glavnem razpadla in pri vseh teh velikih spremembah je bilo treba zagotoviti legitimnost oblasti. Legitimnost pa se dobi iz vrednot in zavesti. Zato je sedaj vprašanje, katere vrednote in oblike zavesti se bodo uveljavile, katere bodo postale dominantne in se bodo v šolskem in v medijskem področju institucionalizirale? Kako se bodo nekonsistentne vrednote medsebojno bojevale, uskladile ali vsaj enakopravno koeksistirale in kakšno moč imajo različni sloji in elite pri uveljavljanju svojih vrednot, pojmov in zavesti? In ne nazadnje, katere vrednote in oblike zavesti imajo na daljši čas možnost, da se uveljavijo z vstopom v Evropsko zvezo in Nato?

Stare elite se obdržijo – še posebej slovenska

Značilnost propada socializma je ta, da v ideologiji in zavesti ni bil zadosti teoretsko pripravljen. Sesul se je skoraj sam od sebe. Razni disidentje, ki so delovali bolj kot posamezniki kakor organizirane skupine, so socialistični sistem reflektirali, dokazovali njegovo nizko učinkovitost in nedemokracijsko, toda niso bili povezani v neke močne organizirane elite. Tega totalitarni sistem ne bi prenesel. Ko pa se je ta sistem v temelju podrl, ni bilo nobene alternativne močno organizirane elite, ki bi prevzela oblast. Tako je politična, ekonomska, finančna in predvsem menedžerska elita ostala na oblasti in je obdržala vse pomembne pozicije moči. Danes vemo, da se nobena elita iz prejšnjega socialističnega sistema v nobeni vzhodnoevropski državi ni obdržala v tolikšni meri, kot je to primer v Sloveniji. Nova politična elita se je v Sloveniji z Demosom sicer pojavila, ni pa imela nobenih pravih ekonomskih virov moči. Poleg tega ni imela nobenih političnih izkušenj, glede na revanšistične očitke pa se je obnašala izredno demokratično in ni



Nova politična elita se je v Sloveniji z Demosom sicer pojavila, ni pa imela nobenih pravih ekonomskih virov moči.



Razvojni problem Slovenije je, da misli še vedno v veliki meri s starimi pojmi.

hotela odpravljati položajev politični, ekonomski in menedžerski eliti iz obdobja socializma, ki je hitro sprejela vse tiste temeljne spremembe v vrednotah, ki so za kapitalizem značilne. Na področju drugih oblik zavesti pa je ostala pri starih, v socializmu porojenih vrednotah. Zelo dobro je začutila, da vrednote in celo simboli, kot so spomeniki, legitimirajo sistem in da sistem v celoti pade in s tem njegova elita, ko padejo njeni simboli in njene vrednote. Zato se je ta elita hitro prilagodila v tistih ekonomskih in političnih parametrih, ki so za delovanje sistema nujno potrebni, na vseh drugih področjih in oblikah zavesti pa se je strogo držala vsega starega. Zato ni producirala novih pojmov, novih miselnih kategorij, novega duha ali celo nove ideologije, s katerimi bi pokrivali, mislili in reflektirali novo nastalo družbo. Privolila je celo v parlamentarno-pluralno demokracijo, čeprav jo je v času socializma zaničevala. V velikem delu se je spremenila v socialdemokracijo, čeprav jo je v času socializma zaničevala in prepovedala. Pri tem obračanju in sprenevanju ni imela nobenih težav ali zadržkov. Toda v tistih oblikah zavesti, ki so bile

zasidrane v zavesti prebivalstva z večdesetletno šolsko indoktrinacijo in medijsko manipulacijo, je ostala pri starem in naredila vse, kar je v njeni moči, da se tukaj ne bi nič spremenilo. Zavedala se je, da je za legitimiteto vladanja samo padec enega pomembnega komunističnega simbola lahko usoden. Pri tem torej ni popuščanja, in to je dejal celo tak politik, kot je Janez Drnovšek. Mrtvi morajo biti na spomenikih ločeni. Slovenija je bila pol stoletja ideološko razdeljena in takšna mora ostati. To je v interesu vladanja. Zato si je treba zapomniti – čeprav je preteklo več kot pol stoletja – kdo je kdo, kdo je zmagal in kdo je bil poražen. Čeprav je socializem padel in bil v tekmi s kapitalizmom poražen, so njegovi dediči ostali na oblasti in zato potrebujejo legitimiteto iz NOB, ker je iz propadle revolucije ne morejo črpati. Moč legitimitete se bo iz NOB povečala, če se črta revolucija, kot da je ne bi bilo, celotni razvoj po letu 1945 pa je treba prikazati čim ugodneje in zmanjšati vse črne pike, kot so pomori, montirani stalinistični procesi in podobno revolucionarno nasilje. Takšno početje, kot je radiranje revolucije, je sicer skrajno neresnično in na daljši čas

in zgodovinsko ne more uspeti, lahko pa uspeva danes, posebno če se neka neresnica medijsko utrjuje.

Skrb za legitimiteto

Elita, ki ima v rokah oblast, se zelo dobro zaveda, da se legitimira na podlagi vrednot, pojmov in zavesti. Zato posveča izredno pozornost vsem tistim dejavnostim, ki so pomembne nosilke vrednot, pojmov in zavesti. To pa so šolski sistemi, saj prek zgodovine in literature posredujejo tiste vrednote, ki so za preživetje vsake oblasti zelo pomembne. Dalje so zelo pomembni dnevni mediji, s katerimi oblast – če jih ima v svojih rokah – povsem usmerja ne samo vrednote, temveč kako bo večina prebivalcev sploh mislila empirično danost družbe. Pomembne so seveda vse druge oblike zavesti od kulture do pomembnih simbolov, kot so n. pr. spomeniki.

Totalitarna družba se razlikuje od demokratičnopluralne v tem, da dopušča samo en sistem vrednot in en sistem pojmov, s katerimi pokriva in preprosto razloži vso raznoterost družbene danosti. To uveljavi s prisilo in kadrovske razpršitvijo svojih ljudi v vse institucije, v katerih so navzoče vrednote. Zato so vse organizacije in institucije tja do Rdečega križa in zadnjega filatelističnega društva – v njenih rokah.

Totalitarizem potrebuje črno-belo slikanje

Ta utopljenost dogmatične zavesti v edino priznano empirično stvarnost se kaže v dvodimenzionalni ali bipolarni vrednostni orietaciji, ki jo je slikovito prikazal znani zagrebški sociolog dr. Josip Županov v svoji najnovejši knjigi "Od komunističnega pakla do divljega kapitalizma". Za vse totalitarne režime obstajata samo dve vrednostni orietaciji. Na eni strani je absolutno dobro, na drugi strani pa absolutno zlo. Tretje možnosti ni – tertium non datur. V samoupravnem socializmu je bila ta dvopolnost zelo jasno izražena: na eni strani je bilo samoupravljanje, ki je bilo definirano kot oblika diktature proletariata, na drugi pa je bilo antisamoupravljanje. Na ta antisamoupravni pol je bila vezana cela vrsta sovraž-

nih pojavov, kot so: etatizem, birokratizem, tehnobirokratizem, nacionalizem, tehnokratizem, tehnomedžerstvo, anarholiberalizem, klerikalizem in drugi izmi. Med vsemi temi izmi je bil postavljen enačaj. Josip Županov dodaja, da mu je to čudno izenačevanje pojmov leta 1972 razložil neki višji oficir Politične uprave JLA. Na njegovo vprašanje, kako more enačiti nacionalizem in tehnokratizem, je odgovoril: nacionalizem je isto kot tehnokratizem, ker so prvi in drugi sovražniki socialističnega samoupravljanja! Brez pojma sovražnik pa dvopolnost ne obstaja.

Logika dvopolne vrednostne orientacije zahteva, da se absolutno zlo izkorenini z vsemi mogočimi sredstvi. Županov pravi, da je znano, ka-

iz dvopolne vrednostne orientacije, da opozicija ni sposobna za vladanje, da bi bila slabša kot obstoječa desetletna oblast, da opozicija ni konstruktivna, da povzroča same konflikte, da jo je treba izločiti iz vseh nadzornih organov, da je opozicija desničarska in celo fašistična in kot taka predstavlja zlo, ki se mora preprečiti, in podobno. Navedli bi lahko celo vrsto političnih pojavov, ki izhajajo iz totalitarne dvopolne vrednostne orientacije in so globoko zasidrani v zavesti številne populacije. Od tod tudi teza, da Slovenci nikoli v svoji zgodovini nismo bili liberalni in tudi danes nismo. Vse to dokazuje, kako je naša zavest še vedno dogmatska, da v novi družbeni strukturi še vedno ne more misliti z novimi

medijski prostor in vse v socializmu projene simbole. Ker vladajoča elita izhaja iz starega sistema, z interesi, da bi stalno vladala, si v svoji vladajoči poziciji in z viri moči, ki jih ima na voljo, prizadeva, da bi posedovala vse tiste občutljive oblike zavesti, s katerimi se empirična danost misli. Zato ne more in noče izpustiti iz rok ministrva za šolstvo in zato se toliko trudi, da bi javno RTV prek sveta RTV in s kadrovanjem vodilnih ljudi držala oziroma povsem dobila v svoje roke.

... in simbolov

Tudi na ravni simbolov se ne sme nič spremeniti, ker tudi simboli legitimirajo tiste, ki imajo oblast. Kakšno simbolno vlogo ima Kardeljev spomenik v Ljubljani na Trgu revo-

zelo bogat po svojih idejah. Kaj še simbolizira Kardeljev spomenik?

Kardelj je bil velik vernik revolucije in je sam izjavljal, da je v revoluciji treba biti brezobziren. Zato njegov spomenik simbolizira nasilje in uničevanje vseh tistih, ki jih je razglasil za nasprotnike oziroma sovražnike revolucije in socializma. Francozi so svojo revolucijo iz leta 1789 postavili v državni simbol. Toda zanimivo je to, da poglavitemu nosilcu te revolucije Robespieru, ki se je odlikoval po krutosti, niso postavili spomenika. Naša socialistična revolucija pa ni uspela in smo se morali vrniti v restavriran kapitalizem. Potemtakem spomeniki revolucije simbolizirajo propadlo stvar.

Kardelj je zato lahko le tragična zgodovinska oseba, ker je za propad-



Dečici prejšnjega režima so ostali na oblasti in zato potrebujejo legitimiteto iz tako imenovane NOB, ker je iz propadle revolucije ne morejo črpati.



Novi predsednik vlade Tone Rep. V 21. stoletju prisega na stare vrednote. Podobno je v predsedniški tekmi ravnal Janez Drnovšek.

ko je bilo to videti v preteklosti, in navaja imena, kot so Auschwitz, Gulag, Jasenovac, Goli otok, Vukovar, Bošnjaki-muslimani itd. Zato moderne demokracije in civilizacije zahtevajo multivrednostno orientacijo, v kateri sta dobro in zlo graduirani in skalirani. Ta razlika v pojmovanju vrednot izhaja v totalitarnih sistemih iz dejstva, da so vsi interesi podrejeni enemu samemu temeljnemu interesu, v demokracijah pa so vsi interesi legalni in enakopravni.

Opozicija še vedno obravnavana kot notranji sovražnik

To problematiko vrednostne dvopolnosti navajamo zato, ker je Slovenija še vedno ni prerasla. V javnih občilih še vedno srečamo stališča, češ da se opozicija bojuje za oblast, kar pomeni, da takšno stališče izhaja

pojmni in nadomestiti dvodimenzionalne vrednostne orientacije z demokratsko večdimenzionalno.

Skrb za ohranitev monopolov...

V pluralnodemokratski družbi je obstoj različnih slojev in organizacij, ki imajo različne interese, legitimen, zato obstajajo različne vrednote in različne oblike, kako zavest reflektira konkretno družbeno danost. Zato ne obstaja samo ena interpretacija zgodovine – posebno novejšo zgodovine –, ne obstaja samo en sistem selekcije in komentiranja dnevnopolitičnih dogodkov in niso priznani samo ene vrste simboli.

Problem Slovenije je ta, da se s stariimi, iz socializma podedovanimi pojmi želi ohraniti v socializmu uveljavljena interpretacija zgodovine – posebno novejšo zgodovine –, da želi ohraniti monopolni in enobarvni

lucije, če pri tem upoštevamo, da je celotni ideološki koncept Edvarda Kardelja propadel? Zgodovinsko je propadla njegova družbena lastnina, propadel je njegov politični sistem, ki je temeljil na eni sami stranki, ki je imela vodilno vlogo, propadla je njegova kmetijska politika krepitve družbenega sektorja, propadel je njegov koncept komune, propadli so vsi njegovi posegi v gospodarstvo z njegovo drobitvijo na tozde, ozde in sozde ter svobodno združevanje dela in sredstev, propadla je njegova neuvršenost. Kaj je tisto, kar je ostalo pri življenju kot nekaj vitalnega in pozitivnega? Danes noben vodilni član liberalne stranke, združene liste ali stranke upokojevcov, ki so nekakšni dediči zveze komunistov, nikoli in nikjer ne navaja Kardelja, čeprav je napisal veliko število knjig in je bil

lo revolucijo, za katero je stal in gorel, padlo veliko ljudi, še več pa jih je trpele nasilje in vsakovrstno ponižanje. Kardelj je danes ponižan od svojih dedičev, ker se odpovedujejo revoluciji, ki je bila izvedena na dokaj nasilen in krvav način, kot to velja za vse revolucije. In Kardelj je bil duša, ideja te revolucije in njen poglaviti ideolog. Lahko se sicer danes sprenevedavo reče, da ta spomenik ne simbolizira propadle revolucije, temveč samo še NOB.

Spomenik se lahko dokazuje tudi z umetnostjo, vendar je tudi dokazovanje Kardeljevega in Kidričevega spomenika z umetniškimi kriteriji sporno, kajti tukaj gre za tipično totalitaristično umetnost, ki ni lepa in je do množice zaničevalna, saj prikaže samo Kardeljev obraz, vsem drugim pa ga zbrise, kar je dokazoval že Bojan Štih, in to v času socializma.

Dr. Janez Jerovšek